

บทที่ 1

บทนำ

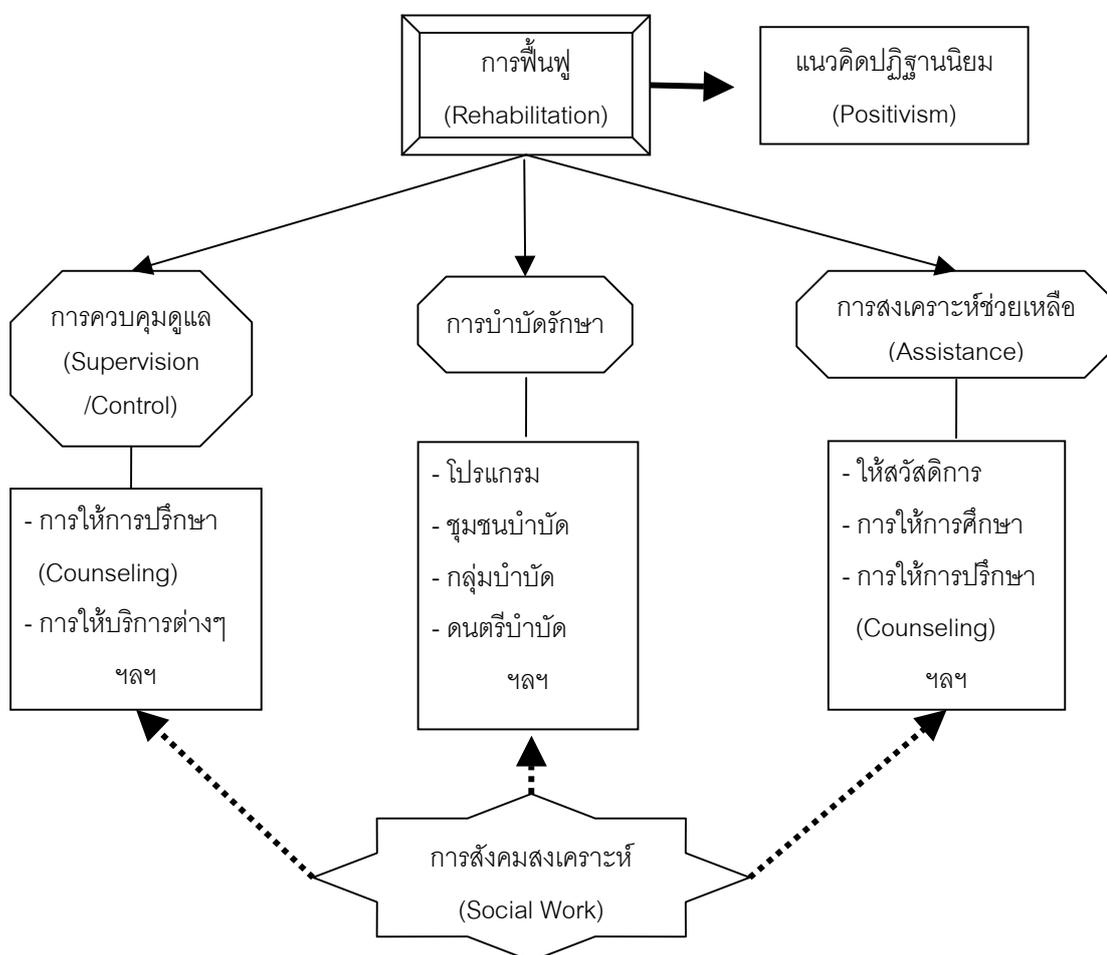
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ที่ผ่านมางานสังคมสงเคราะห์ นอกจากจะมีการดำเนินการในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งโรงพยาบาล หน่วยงานเกี่ยวกับจิตเวช หรือสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ทั้งรัฐและเอกชน หรืองานในชุมชน งานสังคมสงเคราะห์ยังได้รับการยอมรับให้จัดดำเนินการในงานด้านกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย โดยนักสังคมสงเคราะห์จะมีบทบาทในการเป็นผู้ให้การศึกษาคำปรึกษา (Educator) ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน โดยเฉพาะเกี่ยวกับข้อกฎหมาย เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ (Counselor) และอำนวยความสะดวก (Helper and Enabler) ช่วยเหลือครอบครัว ช่วยเหลือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นผู้กระตุ้น (Motivator) ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการป้องกันอาชญากรรม เป็นผู้ประสานงาน (Coordinator) ทั้งหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมหรือหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นผู้วิจัย (Researcher) เพื่อทราบถึงสถานการณ์และประเมินการทำงานที่ผ่านมา (วิไลวัจน์ กฤษณะภักดี, 2526, น. 235-257)

นักสังคมสงเคราะห์หรือผู้ปฏิบัติงานจะนำความเป็นศาสตร์และศิลป์ทางสังคมสงเคราะห์ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งความเด่นชัดของงานสังคมสงเคราะห์นั้นจะอยู่ในขั้นตอนของงานราชทัณฑ์ งานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และคุมประพฤติเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากงานทั้ง 3 ส่วนนี้มีการดำเนินงานโดยใช้วิธีการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) ตามแนวคิดปฏิธานนิยม ที่ว่าสาเหตุและปัจจัยในการกระทำผิดเกิดมาจากสภาวะแวดล้อม สภาวะทางร่างกาย และสภาวะทางจิตใจ ของผู้กระทำผิด ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำผิดจะเป็นไปในแนวทางของการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเหล่านั้น อีกทั้งฟื้นฟูสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นในเรื่องของการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) ซึ่งเข้าไปมีบทบาทในเรือนจำ/ทัณฑสถานหรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดภายในเรือนจำ) อีกทั้งในงานคุมประพฤติ (การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดภายนอกเรือนจำ) รายละเอียดของการแก้ไขฟื้นฟูนั้นสามารถอธิบายได้ครบถ้วนจากกระบวนการงาน ตามภาพที่ 1.1 ได้แก่ การควบคุมดูแล (Supervision/Control) การบำบัดรักษา (Treatment) และการช่วยเหลือ (Assistance) ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำ หรือการแก้ไขฟื้นฟูภายนอกเรือนจำ นักสังคมสงเคราะห์ต่างมีบทบาททั้งสามนี้

ภาพที่ 1.1
งานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมอาญานั้นได้แนวคิดหรืออิทธิพลมาจากสำนักคิดปฏิฐานนิยม (Positivism) ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ทำให้สำนักคิดปฏิฐานนิยมเข้ามามีบทบาท โดยนักอาชญาวิทยาที่สำคัญ 3 คน คือ ลอมโบรโซ, การาฟาโล และ เฟอร์รี เสนอแนวคิด ใช้หลักวิทยาศาสตร์ วิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดและการบังคับใช้กฎหมายว่ากฎหมายจะต้องคำนึงถึงสาเหตุและพื้นฐานดั้งเดิมของผู้กระทำผิด เพราะการที่คนจะกระทำผิดนั้นเกิดจากการที่เขาได้รับความกดดัน และถูกบีบคั้นทางด้านร่างกายและจิตใจ และสภาพสังคม ทำให้เขาไม่มีโอกาสใช้เหตุผลพิจารณาข้อดีและข้อเสียก่อนกระทำผิด สำนักนี้จึงหันมาศึกษาตัวอาชญากรมากกว่ากฎหมายโดยถือว่ากฎหมายและรัฐเป็นสิ่งสมบูรณ์อยู่แล้ว แต่สิ่งที่ผิดปกติ คือผู้ละเมิดกฎหมาย ซึ่งต้องได้รับการแก้ไข อบรมและปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ตามกฎหมาย ซึ่งผลจากแนวความคิดนี้ คือ มีการใช้กฎหมายในลักษณะที่เป็นการผ่อนปรนต่อผู้กระทำ

ผิดเป็นราย ๆ ไป โดยคำนึงถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิด “ผิดปกติ” เพื่อมุ่งปรับปรุงแก้ไข “สิ่งผิดปกติ” ให้เป็น “ปกติ” และสามารถอยู่ในสังคมได้ (Newburn, 2005, pp. 120-122)

สำนักคิดปฏิฐานนิยมมีความสอดคล้องกับหลักการงานสังคมสงเคราะห์ เช่น หลักการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นต้น และโดยเฉพาะในปัจจุบันมีการคำนึงถึงสิทธิและศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น งานสังคมสงเคราะห์ ในกระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญต่อการคุ้มครอง รักษาผลประโยชน์ ให้กับผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม งานสังคมสงเคราะห์มีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมไทยจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

การผลิตนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมจึงมีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง ในด้านของการป้องกันสังคม และการแก้ไข ฟื้นฟู บำบัดผู้ที่กระทำผิดให้สามารถกลับเป็นคนดีในสังคมและดำรงชีพในสังคมเช่นคนปกติ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เปิดหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต (Master of Social Work Program) ภาคปกติ โดยมีปรัชญาว่า “สังคมสงเคราะห์เป็นวิชาชีพที่รับผิดชอบต่อบุคคลและสังคม ต้องอาศัยความรู้ และทักษะที่สูงตลอดจนทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ” การศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ในระดับปริญญาโท ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากจะมุ่งผลิตนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความรู้ลึกซึ้งในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ทั่วไป สามารถรับผิดชอบในด้านการบริหารงาน นิเทศงาน และการนโยบายสังคมแล้ว ยังมุ่งผลิตนักสังคมสงเคราะห์ระดับบริหารในสาขาต่าง ๆ ตามความต้องการและลักษณะของปัญหาในสังคมไทย เช่น สาขาสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ สาขาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา และสาขาสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, น. 377)

กระทั่งปี พ.ศ. 2545 ถึงปัจจุบัน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลง โดยเน้นวิธีวิทยาทางสังคมสงเคราะห์แบ่งเป็น 4 หมวด ได้แก่ (1) หมวดวิชาปฏิบัติงานตรง (Direct Practice) (2) หมวดวิชาวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ (Research) (3) หมวดวิชาการบริหารงานสวัสดิการสังคม (Social Welfare Administration) (5) หมวดวิชานโยบายสวัสดิการสังคม (Social Welfare Policy) ขณะเดียวกันคณะยังคงเห็นความสำคัญของกลุ่มชำนาญการในงานสังคมสงเคราะห์ จึงเปิดวิชาในกลุ่มสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ กลุ่มสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา กลุ่มการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม และกลุ่มสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมด้วย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550, น. 326)

มูลเหตุจูงใจ

Hussain (1979, quoted in Garland, 1985, p. 114) กล่าวว่า “งานสังคมสงเคราะห์ เป็นงานที่มีรูปแบบเฉพาะคือเป็นงานที่ต้องปฏิบัติงานร่วมกับวิชาชีพอื่น ๆ หรือสหวิชาชีพ” งานสังคมสงเคราะห์เมื่อผนวกกับวิชาชีพในกระบวนการยุติธรรมการปฏิบัติงานจะมีประสิทธิภาพ เพราะมีการสอดประสานวิธีการสังคมสงเคราะห์ กระบวนการสังคมสงเคราะห์ หลักการทางสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ เข้าไปในการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทุกส่วนตั้งแต่ ตำรวจ อัยการ ศาล งานราชทัณฑ์ งานคุมประพฤติ งานพินิจและคุ้มครองเด็ก เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอด เวลางานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ พัฒนาทักษะ การปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ให้มีความทันสมัย ดังที่กล่าวในจรรยาบรรณของ นักสังคมสงเคราะห์ตอนหนึ่งว่า นักสังคมสงเคราะห์จะต้องยึดมั่นในหลักวิชา เพิ่มพูนความรู้และ ทักษะพร้อมทั้งส่งเสริมวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ สามารถทำงานใน กระบวนการยุติธรรมไทยที่มีปัญหาอย่างหลากหลายได้ ตัวอย่างเช่น (1) ปัญหาประสิทธิภาพของ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (2) ปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการ ยุติธรรม (3) ปัญหาการปรับตัวของกระบวนการยุติธรรมไทยให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ (4) ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมและสนับสนุนของประชาชน (5) บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ขาดจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในการให้บริการความยุติธรรมแก่ประชาชน (พรเพ็ญ เพชรสุษศิริ และ คณะ, 2548, น. 4-8)

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะสถาบันทางการศึกษา ที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนาองค์ความรู้นั้น ปรากฏว่าในระหว่างปี พ.ศ. 2529-2549 มีวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมเป็นจำนวนมากถึง 298 เรื่อง การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกต้องและทันต่อสถานการณ์นั้น ควรเริ่มจากการสำรวจ สถานะองค์ความรู้ที่มีมาในอดีต ดังที่ สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม (2530, น. 16) กล่าวว่า

กิจกรรมที่สำคัญต่อความก้าวหน้าของศาสตร์กิจกรรมหนึ่ง ที่นักวิชาการและนัก วิจัยจำเป็นต้องทำ คือ การบูรณาการข้อความที่เกิดขึ้นในงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อให้รู้ ชาติถึงสถานะปัจจุบันของข้อค้นพบ (State of the art of the finding) อันจะเป็นประโยชน์โดยทั่วไปในการเข้าใจเครือข่าย พรหมแดน การสะสม และการ อกงามของข้อความรู้ในศาสตร์นั้น ๆ

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรสำรวจสถานะองค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์เหล่านี้เพื่อเป็นประโยชน์ ในการพัฒนาศาสตร์นี้ต่อไปในอนาคต

การสังเคราะห์งานวิจัย (Research synthesis or research integration) หมายถึง การวิจัยที่เป็นการศึกษารายงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาปัญหาวิจัยเดียวกัน เพื่อสรุปผลการวิจัย และสรุปความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างงานวิจัยแต่ละเรื่อง รวมทั้งการอธิบายถึง สาเหตุที่มาของความแตกต่างเหล่านั้น เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่จะสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ อย่างกว้างขวาง Glass (1976) ได้แยกความแตกต่างให้เห็นชัดว่า การวิเคราะห์แบบปฐมภูมิ (Primary analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแหล่งปฐมภูมิ และการวิเคราะห์ทุติยภูมิ (Secondary analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแหล่งทุติยภูมิและได้บัญญัติศัพท์คำว่า Meta-analysis of research หรือ การสังเคราะห์งานด้วยการวิเคราะห์หรืออภิปรายว่าเป็นการวิจัยเพื่อสรุป สาระจากงานวิจัยโดยใช้งานวิจัยที่เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ จึงเป็นการวิเคราะห์ที่เหนือกว่าลึกซึ้ง กว่าการวิเคราะห์ในงานวิจัยทั่วไป สุวัฒน์ สุวรรณเขตนิคม (2530, น. 17) ให้คำนิยามในการ สังเคราะห์งานวิจัย ว่า “เป็นแนวคิดในการบูรณาการข้อค้นพบจากงานวิจัยเชิงประจักษ์หลาย ๆ เรื่องที่ศึกษาปัญหาในลักษณะเดียวกัน เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่อันเป็นข้อสรุปรวมที่แสดงถึงสภาวะ ปัจจุบันของข้อค้นพบในปัญหานั้น”

การศึกษาค้นคว้าจะเป็นการศึกษางานวิจัย (Research study) โดยใช้การสังเคราะห์ งานวิทยานิพนธ์ ด้วยวิธีการสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงคุณภาพ การใช้วิธีการสังเคราะห์งานวิจัยใน ครั้งนี้จะเป็ประโยชน์ในการพัฒนาองค์ความรู้ทางสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมที่ กระจัดกระจายให้มีความเป็นระบบและมีความถูกต้องรอบด้าน เพื่อลดการผลิตซ้ำของข้อมูลและ เพื่อให้องค์ความรู้เกิดขึ้นในสังคมอย่างไม่หยุดนิ่ง

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจสถานะองค์ความรู้ (Status of Knowledge) ของงานสังคมสงเคราะห์ใน กระบวนการยุติธรรม

ขอบเขตในการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตงานวิจัยด้านการศึกษาศึกษาวิทยานิพนธ์ในคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2529-2549 จำนวน 298 เรื่อง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งการวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 วิเคราะห์ สังเคราะห์ตามกระบวนการยุติธรรมทั้งก่อนคำพิพากษาของศาล และหลังคำพิพากษาของศาล

2.2 วิเคราะห์ สังเคราะห์ตามกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้กระทำผิด ผู้เสียหายใน กระบวนการยุติธรรมทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบถึงพัฒนาการและสถานะองค์ความรู้ (Status of Knowledge) ของงาน สังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม